

Čedomir Torbica

A VALÓDI MUNKANÉLKÜLI SZAKKÁDER ÖSSZETÉTELE ÉS ÁTKÉPZÉSÉNEK, FELKÉSZÍTÉSÉNEK SZÜKSÉGESSÉGE VAJDASÁGBAN

A foglalkoztatottság és a foglalkoztatás alakulása

Tartományunk gazdagsága, természeti kincsei és emberi teljesítőképessége objektív feltételét képezik a vajdasági lakosság eredményes foglalkoztatásának és igénybevételeének. Az 1976—1980 közötti tervidőszakban kedvező átalakuláson mentünk át, s Vajdaság a foglalkoztatást illetően az iparilag közepesen fejlett vidékek sorába lépett.

A foglalkoztatás növekedése többnyire állandó volt; 3,4%-os átlagos szintje majdnem elérte a tervezett, 3,5%-os növekedést. A tervidőszak első három évében — 1976-ban, 1977-ben és 1978-ban — körülbelül 79 000 dolgozó helyezkedett el. Új munkahely nyílt körülbelül 50 000 számára, 29 000-en pedig a megüresedett munkahelyeket foglalták el.

Várhatóan a foglalkoztatási politika következetesebb alkalmazása, a társadalmi tevékenységben dolgozók és a hivatalnokok számának csökkenése miatt a foglalkoztatás növekedési mutatója az egész tervidőszakra vonatkoztatva némileg elmarad az eddigitől.

Azt is el kell mondani, hogy a vizsgált időszakban körülbelül 17 000 gyakornok helyezkedett el. Természetesen a munkába álló fiatalok száma ennél sokkal nagyobb, hisz a káderhiánnyal küszködő foglalkozásokban egyre gyakrabban alkalmazzák a munkába állókat gyakornoki idő nélkül. Ugyanígy járnak el a nem eléggé fejlett községek társultmunka-szervezetei a szakemberek ösztönzése és megtartása érdekében.

A valódi munkanélküliek száma tehát tovább csökken ebben az évben is. 1979. VI. 30-án a Foglalkoztatási Ünigazgatási Érdekközösség nyilvántartásában 65 533, míg 1978-ban ugyanazon a napon 66 014 személy szerepelt, tehát az előző évihez képest a számuk 481-gyel csökkent.

A valódi munkanélküliség jellemzői

Mivel rendelkezésünkre állnak a valódi munkanélküliek teljes létszámának az 1979. X. 31-i adatai, valamint a szakközépiskolát végzett mun-

kanélküliek adatai, további elemzésünkben felhasználjuk őket, mert a félévi eredményekhez képest némileg eltérő képet mutatnak a munkanélküli szakemberek képzettségi összetételét és iskolai végzettségét illetően.

AZ 1979. X. 31-ÉN MUNKÁT KERESŐ SZEMÉLYEK ÉS VALÓDI MUNKANÉLKÜLIEK SZÁMÁNAK AZ ÁTTEKINTÉSE

Képzettség	A. Munkát kereső személyek	B. Valódi munkanélküliek	Összesen A+B
Foglalkozás nélküliek ¹	2 923	30 673	33 596
Betanított munkások	737	7 019	7 756
Szakképzett munkások	552	10 944	11 496
Középiskolai végzettség	723	16 671	17 394
Főiskolai végzettség	29	868	897
Egyetemi végzettség	51	832	883
Összesen:	5 018	67 007	72 022

A nagy számok törvénye alapján most megkísérlünk néhány következtetést levonni a káderfelesleggel kapcsolatban. Nehéz megállapítani, hogy milyen százalékban tekinthetjük a munkanélküliséget „normálisnak”, illetve hogy meghatározott foglalkozású munkanélküliek hányad része képez jelenleg többletet, mert állandóan vannak olyan munkások, akik foglalkoztatást vagy munkaszervezetet változtatnak és így kiviszik részüket az úgynevezett kádervándorlásból. Ettől a körülménytől függetlenül azt mondhatjuk, hogy azokból a szakemberekből van felesleg, akik még néhány év múlva sem nyernek alkalmazást a saját szakmájukban.

Az adott számok alapján megkísérlünk néhány következtetést levonni, amelyek bizonyos középiskolai végzettségű szakemberek elhelyezkedési nehézségére figyelmeztetnek:

1. A középiskolai végzettségű valódi munkanélküliek száma aggasztóan nagy (27 615). Különösen nehéz helyzetben vannak a mezőgazdasági, gépész-, vegyész-, élelmiszeripari technikusok és az egészségügyi iskolát végzettek. A gimnáziumi végzettségűek (5693) belátható időn belül aligha helyezkedhetnek el.

2. A szakirányú középiskolát végzett munkanélküliek száma szintén nagy, az első nemzedékből összesen 6010-en keresnek munkát (5112 sze-

**A. A SZAKKÖZÉPISKOLAI VÉGZETTSÉGŰ ÉS A SZAKIRÁNYÚ
OKTATÁS ELSŐ NEMZEDÉKÉBŐL KIKERÜLT VALÓDI
MUNKANÉLKÜLIEK SZÁMA**

1979. X. 31-én

Foglalkozás	A valódi munkanélküliek száma	Ebből: A szakirányú iskolák első nemzedéke
Mezőgazdasági technikus	1 571	301
Gépésztechnikus	1 014	132
Vegyésztechnikus	1 306	235
Építésztechnikus	502	170
Elektrotechnikus	322	122
Élelmiszeripari technikus	641	407
Közgazdasági iskolát végzettek	2 584	1 122
Egészségügyi iskolát végzettek	1 117	364
Gimnáziumi végzettségűek	5 693	—
Jogi szakmunkatárs	498	498
Fordító	310	310
Népművelő	288	288
Programozó	108	108
Autószerelő	727	17
Szabó	1 097	139
Textilmunkás	825	82
Fodrász	808	2
Kereskedő	2 515	77
Pincér és szakács	564	43
Egyéb	5 125	1 593
Összesen:	27 615	6 010

mély kétéves és 898 egyéves szakképesítéssel). Közülük különösen az élelmiszeripari technikusok (407), a jogi szakmunkatársak (498), a fordítók (310), a mezőgazdasági technikusok (301) stb. tűnnek ki. A foglalkoztatási önigazgatási érdekközösség nyilvántartása szerint Vajdaságban 1979. június 20-ától október 31-éig összesen 678-an helyezkedtek el a szakirányú középiskolák első nemzedékéből (492 személy két évi, 186 pedig egy évi szakképesítéssel). Nyilvánvaló tehát, hogy a szakirányú oktatásból kikerült első nemzedék rendkívül nehezen helyezkedik el, pedig

azt feltételeztük róluk, hogy létszámuk összhangban volt a társult munka igényeivel, és hogy nem kerül sor aránytalanságokra (legalábbis nem a jelenlegi mértékben) a szakemberképzés és a társadalmi igények között.

Az említett nemzedék szakembereinek a foglalkoztatását feltehetőleg az is akadályozza, hogy a szakirányú oktatás új foglalkozású és képzettségi szintű szakembereket teremtett, de ugyanakkor a társult munkában nem végezték el a munkahelyek rendszerezését a szakirányú oktatás hozta változásokkal összhangban. A társultmunka-szervezetekben például nem véglegesítették a jogi szakmunkatársak, a középiskolai végzettségű tordítók, népművelők stb. munkahelyi leírását, holott ezek új foglalkozások, s ugyanakkor nem egyeztették össze szabályzataikat az új diplomákban szereplő „specializált szakmunkás” és „szakmunkás” (harmadik és negyedik fokozat) minősítésekkel.

Ezek a nehézségek minden bizonnyal abból is következnek, hogy nem hoztuk meg a foglalkozás és végzettség szerinti osztályozás egységes rendszerét, és hogy nincs megfelelő foglalkozásjegyzékünk, aminek összhangban kell lennie az imént említett szabályozó rendszerrel. Valójában ez a két dokumentum képezi a társultmunka-szervezet munkahelyi leírásának szabályozásához szükséges jogi alapot. Ezeknek a nehézségeknek a megoldásával feltehetőleg a szakirányú oktatás első nemzedékének az elhelyezési folyamata felgyorsulna és némileg összhangba kerülne a társult munka igényeivel.

B. A FŐISKOLAI ÉS EGYETEMI VÉGZETTSÉGŰ VALÓDI MUNKANÉLKÜLIEK SZÁMA

1979. X. 31-én

Foglalkozás	Valódi munkanélküliek száma
1	2
<i>Egyetemi végzettségűek</i>	
Okleveles mezőgazdasági mérnök	101
Okleveles vegyészmérnök és technológus	71
Okleveles gépészmérnök	21
Okleveles élelmiszer-technológiai mérnök	25
Okleveles közgazdász	45
Okleveles jogász	133
Tanár	252
Orvos	57

1	2
Fogorvos	21
Egyéb	106
Összesen:	832
<i>Főiskolai végzettségűek</i>	
Mezőgazdasági mérnök	45
Gépészmérnök	79
Élelmiszer-technológus	31
Munkaszervezési mérnök	42
Közgazdász — kommercialista	260
Előadó	250
Egyéb	161
Összesen:	868

A bemutatott táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy fokoznunk kell a dolgozók átképzését, különösen a középiskolai végzettségűekét és a szakképesítés nélküliekét.

Átképzés

A valódi munkanélküliek összlétszámának (67 007) az 54,2 százaléka, illetve 36 334 fő különböző szintű szakképesítéssel rendelkezik (ide soroltuk a betanítottakat is). Ezek szabály szerint fiatalok, ugyanis körülbelül 77 százalékuk 30 éven aluli.

A munkanélküliség ilyen összetételének a kedvezőtlen gazdasági következményei sokrétűek. Bizonyos szakmákban olyan nagy a tömörülés, hogy a foglalkoztatás hosszú időn át kérdéses. A nagymérvű szakkáderfelesleg elsősorban a középfokú végzettségűekre vonatkozik és nemcsak Vajdaságra vonatkozik. A gyors átalakulással és a munkamegosztással (mind a társadalmi mind az egyéni) új keletkezik a között amit a fiatalok tanulnak és a között, amivel foglalkoznak, amit dolgozni kénytelenek. A különböző tennivalók és azok kapcsolata a munka- és a termelőfolyamatok adott világában jönnek létre és változnak. Az emberek ettől függően választják foglalkozásukat. Ezekkel összhangban vagy ellentétben illeszkednek be vagy kénytelenek beilleszkedni az adott munkafeltételekbe foglalkoztatásuk érdekében. Ezért állandóan és ismételt alkalommal kell tenni a kádereket az új foglalkoztatásra, de a szakképzést is az új munkahelyhez kell idomítani.

A munkaerő-feleslegnek (néhány ezer technikus, néhány ezer gimnazista és kereskedő számára) lehetőséget kell teremteni arra, hogy átképezhesse magát a munkaerőhiánnyal küszködő rokonszakmákra, a társult munka tényleges szükséglete szerint. Ez az egyetlen mód arra, hogy megfelelő segítséget nyújtsunk az elhelyezkedésre váró fiatal szakkadereknek. Valójában még sokáig szükség lesz az átképzésre, mert csak így javíthatjuk ki az ösztönös káderképzés hibáit. Az átképzés eredményei azonban nem kielégítőek. Az átképzés jelenlegi fázisában évente rendkívül kevesen változtatnak foglalkozást (körülbelül ötszázan). Ezt két alapvető tényező befolyásolja. Az első pszichológiai jellegű. Azért, mert az átképzés változást jelent, és minden változás bizonyos ellenállásba ütközik, még akkor is, ha csak kisebb átalakulásra kerül sor a munkában, az adott munkaterületen vagy a foglalkozás megváltoztatásában. Különösen azokban az esetekben jut ez kifejezésre, amikor munkanélküli dolgozó a foglalkoztatás érdekében egy olyan szakmával hagy fel, amelyet huzamos tevékenységi formájának feltételezett és az adott időpontban hosszabb szakmai képzést követően kell munkát változtatnia. A fokozott átképzés másik nehézsége az új foglalkozás elsajátításához fűzött nagy követelményekben rejlik. Ha például egy meghatározott szakmán belül ugyanolyan szintű átképzésről van szó, akkor a számos melléktantárgy és különbözeti vizsga visszariasztja a dolgozókat az átképzéstől. Ahelyett, hogy a résztvevők csak az új foglalkozás technológiájával ismerkednének, számos melléktantárggyal és különbözeti vizsgák letételéhez szükséges tetézzett óraszámmal terhelik őket, s így az átképzés majdnem addig tart, mint a rendes iskolázás.

Szakmai felkészítés

A foglalkozás nélküli valódi munkanélküliek száma szintén nagy (30 673). Ennek a csoportnak a legfőbb jellemzője, hogy a többségét (több mint 50 százalékát) falusi munkások képezik. Ez is arra figyelmeztet, hogy a falusiak fokozott mértékben hagynak fel a földműveléssel, és hogy tartományunkban ez a munkaerőátvitel még hosszú időn át időszerű lesz. Bár nem foglalkozunk részletesebben a folyamat objektív törvényszerűségeivel, mégis meg kell jegyezni, hogy a társadalmi magángazdaságokban az új technológia és a gépek alkalmazása mindinkább felváltja a kézi munkaerőt és így egyre kevesebben igénylik az állandó és idénymunkást.

Ezeknek a munkásoknak a legegyszerűbb ismereteik sincsenek meg az ipari vagy egyéb munkavégzéshez. Akárcsak a szakképzettekénél, a munkanélkülieknek ezt a csoportját is többségében harminc éven aluli fiatalok képezik (körülbelül 68 százalék). Ilyen körülmények között, azaz amikor a valódi munkanélküli fiatalok nagy számának nincs foglalkozása, a szakmai felkészítés első és második foka a legmegfelelőbb módja a foglalkoztatásra való előkészítésnek.

Vajdaság SZAT nevelési és oktatási törvénye szerint a községi küldött-testületeknek, a foglalkoztatási érdekközösségnek intézkedéseket kell tennie az összes 18 éven aluli fiatal és foglalkozás nélküli felnőtt munkára való felkészítésére.

Ezt a tevékenységet a valódi munkanélküliség összetétele és a társult-munka-szervezetek igénye sürgeti. A szakképzetlen munkanélkülieknek azonban nemcsak a szakismereteik hiányosak, hanem a motivációjuk sem megfelelő a termelési folyamatba való bekapcsolódásra. Ha tudjuk, hogy manapság bármely munkahely betöltéséhez legalább minimális szakmai képzésre és felkészítésre van szükség, hogy egyre több olyan feladatot kell ellátni a korszerűsítés következtében, amelyek szakosított, szakmailag képzett dolgozókat igényelnek, hogy ezek a munkafeladatok a munkamegosztás és a termelési folyamat elaprózódása következtében jelentkeznek, akkor a dolgozók szakmai felkészítése a munka biztosításának elemi tényezője.

A képzésnek ez a vonatkozása különösen azért jelentős, mert a társult-munka-szervezetek idejében betérjesztik a megüresedett munkahelyek betöltésének igényét és véglegesítik, hogy milyen tudásra és ismeretekre van szükség meghatározott munkák végzéséhez. Az oktatás tartalma mindig az adott termelés, technológiai folyamat és a társultmunka-szervezet fejlettségi fokától függ. Mivel meghatározott szükségletről van szó, szabály szerint a szakmai felkészítést sikeresen befejező dolgozókat meghatározatlan időre alkalmazzák, évente öt-hatezer dolgozó szakmai felkészítésére és munkába állítására kerül sor. Ennek érdekében körülbelül hetven tantervet állítottak össze, amelynek alapján a szakmai felkészítést végzik. Ez egyértelműen bizonyítja, hogy ez a munka a legmegfelelőbb a gazdasággal való együttműködésre, hisz a szakmai felkészítést a termelési folyamat szerkezeti átalakulásától függően változtatják meg és alakítják át. Az ilyen szakmai felkészítés betölti szerepét és „megrendelés szerint” azonnal „használható”. A foglalkoztatottság és a végzettség szerinti osztályozás várható egységes rendszere továbbra is a foglalkoztatási és az oktatási öngazgatási érdekközösség, valamint a társultmunka-szervezetek együttműködését szorgalmazza a dolgozók első és másodfokú szakmai felkészítésére.

Fordította *Garai László*

Rezime

Struktura stvarno nezaposlenih stručnih kadrova u SAP Vojvodini
i nužnost prekvalifikacije i stručnog osposobljavanja

Autor počinje svoje izlaganje kratkim pregledom kretanja zaposlenosti i zapošljavanja u planskom periodu 1976—1980. U ovom planskom periodu postignute su veoma značajne pozitivne promene koje su dovele da se Vojvodina

u pogledu zaposlenosti svrstava u grupu srednje industrijski razvijenih sredina. Očekuje se da će stopa porasta zaposlenosti u predstojećem planskom periodu biti nešto niža od dosad ostvarene — zbog doslednijeg sprovođenja politike zapošljavanja i smanjenja broja zaposlenih u oblasti društvenih delatnosti i uopšte radnika na administrativnim poslovima.

Na osnovu konkretnih brojki je autor izvodio neke zaključke:

— broj stvarno nezaposlenih kadrova sa srednjom stručnom spremom je zabrinjavajuće velik,

— broj radnika prve generacije pozivnousmernog obrazovanja koji su se prijavili kao tražioci zaposlenja je takođe velik (mada se pretpostavljalo da je obuhvat broja učenika bio saglasan potrebama udruženog rada i da neće doći do disproporcije).

Prepreku predstavlja činjenica da su iz usmerenog obrazovanja „izašli“ kadrovi sa novim zanimanjima i novim kvalifikacionim nivoima obrazovanja a u udruženom radu nije izvršena izmena u sistematizaciji radnih mesta.

Za određeni broj suficitarnih zanimanja neophodno je stvarati šire mogućnosti za prekvalifikaciju u srodna deficitarna zanimanja prema stvarnim potrebama udruženog rada.

Broj stvarno nezaposlenih radnika bez zanimanja takođe je vrlo velik. Stručno osposobljavanje na nivou I i II stepena predstavlja najefikasniji oblik njihove pripreme za produktivno zapošljavanje. Ovaj aspekt obrazovanja je značajan i zbog toga što organizacije udruženog rada blagovremeno podnose zahteve za radnicima što doprinosi tome da ovako stručno osposobljavanje bude funkcionalno i po „porudžbini“ pa je tako „upotrebljivo“ odmah po njegovom završetku. Buduće jedinstvene osnove za klasifikaciju zanimanja i stručne spreme još više obavezuju samoupravne interesne zajednice za zapošljavanje i samoupravne zajednice obrazovanja i organizacije udruženog rada na stručnoj saradnji oko osposobljavanja radnika za I i II stepen stručne spreme.

Kurzfassung

Die Struktur der tatsächlich arbeitslosen Facharbeiter in dem Autonomen Gebiet Vojvodina und die Nötigkeit der Umqualifizierung und fachlicher Befähigung derselben

Der Verfasser fängt seine Ausführungen mit einer kurzen Übersicht der Beschäftigten und der Beschäftigung in der Planperiode 1976—1980 an. In dieser Planperiode wurden beträchtliche positive Aenderungen erzielt, die dazu geführt haben, dass die Vojvodina — in Betracht der Einwohnerbeschäftigung — zu den mittelentwickelten Gebieten gehört. Es ist zu erwarten, dass die Entwicklung der Beschäftigungsrate in der angehenden Planperiode, gegenüber der bisherigen, etwas vermindert wird usw. wegen der Durchführung der Beschäftigungspolitik und der Reduktion der Beschäftigten in dem ausserwirtschaftlichen Aktivitäten sowie in der Administration überhaupt.

Auf Grund von konkreten Zahlen ist der Verfasser zu folgenden Konklusionen gekommen:

— die Zahl der tatsächlich ubeschäftigten Arbeitern mit mittlerer Fachbildung ist besorgniserregend hoch;

— die Zahl der Arbeiter erster Generation der berufsorientierter Bildung, die sich als Stellungsuchende gemeldet haben, ist auch hoch (trotzdem man sich vorgestellt hat, dass die Zahl der Schüler den Bedürfnissen der Arbeitsgemeinschaften entsprechend ist und daher nicht zu Disproportionen kommen kann).

Die Tatsache, dass aus der Berufsorientierter Bildung Fachleute mit neuen Berufen und neuen Qualifikationen „herausgegangen“ sind, in der gemeinschaftlichen Arbeit jedoch nicht die Änderungen in der Systematisation der Arbeitsplätze durchgeführt worden sind, macht bei der Einstellung Schwierigkeiten.

Bei bestimmten überflüssigen Berufen soll man breite Möglichkeiten der Umschulung in ähnliche aber ungenügend besetzte Berufe, nach den tatsächlichen Bedürfnissen der Arbeitsgemeinschaften ermöglichen.

Die Zahl der unbeschäftigten, ungelernten Arbeiter ist auch sehr groß. Die berufliche Bildung erster und zweiter Stufe ist die erfolgreichste Möglichkeit Ihrer Vorbereitung zur produktiven Beschäftigung. Dieser Aspekt der Berufsbildung, ist auch deswegen sehr wichtig, weil die Organisationen der Arbeitsgemeinschaft gerne und rechtzeitig ihre Wünsche vortragen, woraus dann die Tatsache folgt, dass diese Bildung funktional und „nach Bestellung“ erfolgen kann und daher sofort nach dem Schulschluss die Arbeiter eingesetzt werden können. Die zukünftigen gemeinsamen Klassifikationsunterlagen der Berufe und der Fachbildung, werden die Selbstverwaltungs-Interessengemeinschaften für die Beschäftigung und für die Bildung, sowie die selbstverwalteten Organisationen der Arbeitsgemeinschaften, noch mehr zur beruflichen und fachlichen Zusammenarbeit in der Arbeiterausbildung erster und zweiter Stufe verpflichtet.